

بررسی رابطه بیش اعتمادی و هزینه حق الزحمه حسابرسی با نقش

میانجیگری نوع موسسه حسابرسی

حمیدرضا کیانی^{۱*}، علی اصغر انواری رستمی^۲، منصور گرکز^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۲/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۴/۱۸

چکیده

در این پژوهش رابطه بیش اعتمادی و هزینه حق الزحمه حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با نقش میانجیگری نوع موسسه حسابرسی مورد بررسی قرار می‌گیرد. این پژوهش از نوع کاربردی و توصیفی-همبستگی می‌باشد. برای برآورد مدل و آزمون فرضیه‌های پژوهش، از ۴۸۰ شرکت با روش حذفی سیستماتیک ۱۲۸ شرکت طی دروه ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۶ به عنوان نمونه تعیین گردید. یافته‌های پژوهش نشان داد؛ در مدل رگرسیونی مربوط به فرضیه‌های پژوهش آماره‌ی اف به ترتیب برای هر سه فرضیه پژوهش برابر $۲/۳۶$ ، $۲/۵۰$ ، $۲/۴۹$ و سطح معنی‌داری این آماره کمتر از $۰/۰۵$ می‌باشد که نشان دهنده‌ی مناسب بودن برازش انجام شده می‌باشد. همچنین آماره دوربین واتسون به ترتیب برابر با $۲/۱۵$ ، $۲/۱۶$ ، $۲/۱۵$ بوده و بنابراین احتمال وجود خودهمبستگی سریالی در مدل وجود ندارد. ضریب تعیین این مدل‌ها نیز به ترتیب برابر با $۰/۲۵$ ، $۰/۲۶$ ، $۰/۲۶$ بوده است که نشان دهنده‌ی مناسب بودن برازش مدل رگرسیونی می‌باشد. با توجه به آماره‌های ارائه شده هر سه فرضیه پژوهش مورد تایید می‌باشد و میتوان بیان داشت که بین اطمینان مدیران و انتخاب نوع موسسه حسابرسی، بین نوع موسسه حسابرسی و هزینه حسابرسی و همچنین بین اطمینان مدیران و هزینه حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد.

کلید واژه‌ها: اطمینان مدیران، حق الزحمه حسابرسی، نوع موسسه حسابرسی، بورس اوراق بهادار تهران.

^۱ دانشجوی دکتری حسابداری، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد امارات متحده عربی

^۲ استاد و مدیر گروه پژوهشکده مطالعات مدیریت و توسعه فناوری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

^۳ دانشیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی گرگان، گرگان، ایران.

ایمیل نویسنده: hamidreza.99kiani@gmail.com

مقدمه

بیش اطمینانی یا اعتماد بیش از حد به خود می‌تواند اعتقاد بی اساس درباره توانایی های شناختی، قضاوتها و استدلال شهودی فرد تعریف شود. بیش اطمینانی یکی از مهم ترین ویژگیهای شخصیتی مدیران است که بر ریسک پذیری تأثیر می گذارد. اتخاذ سیاست- های تأمین مالی توسط مدیران، نقش بسزایی در ریسک و ایجاد ثروت برای سهامداران دارد. (حسنی القار و رحیمیان، ۱۳۹۶). بیش اطمینانی^۱ یکی از مهم ترین ویژگی های شخصیتی مدیران است که بر ریسک پذیری تأثیر می گذارد. بیش اطمینانی یا اعتماد به نفس بیش از حد، یکی از مهم ترین مفاهیم مالی رفتاری مدرن است و یکی از مهم ترین یافته های علم روانشناسی در حوزه قضاوت و تصمیم گیری است. پژوهشگران دریافته اند که افراد معمولاً درباره توانایی های خود، از جمله قدرت پیش بینی، ادراک اطلاعاتی و دانش خود، اغراق می کنند. به بیان دیگر، به توانایی ها و دانش خود اعتماد بیش از حد دارند، البته ممکن است این احساس درونی را اظهار نکنند یا حتی خود نیز از آن غافل باشند (دارابی و زارعی، ۱۳۹۶). تجهیز و تخصیص بهینه منابع نقش بسیار مهمی در رشد و توسعه اقتصادی کشور دارد. لازمه این کار تقویت بازوهای نظارتی بر این منابع است که در این بین نیز حساسی، عمده ترین ابزار نظارت محسوب می شود. از سوی دیگر، پاسخگویی به عموم، لازمه عملی کردن فرآیند دموکراسی است، اما یکی از ابزارهای اصلی پاسخگویی، حساسی و حسابداری است. در واقع حساسی و حسابدهی در بعد نظارتی هر سیستمی جای دارد و به شکلی گسترده از بالاترین سطح اداره کشور تا کوچکترین واحد تجاری، کاربرد دارد. چرا هر سیستمی برای اینکه دوام داشته باشد، به نظارت و بازخورد نیاز دارد، اما علیرغم و سعت کارهای حساسی با توجه به ضرورت آن نحوه تعیین حق الزحمه این خدمت در کشور ما بر یک مدل علمی استوار نیست و در قالب یک مدل منطقی و قابل دفاع نمی توان گفت این کار با توجه به ویژگی های واحد مورد رسیدگی، با چه هزینه ای قابل انجام است. هرچه حق الزحمه حساسی دقیق تر و شفاف تر تعیین شود، امکان اجرای مناسب کار، بیشتر فراهم می گردد، زیرا یکی از اولین سوالاتی که حساسی با آن روبرو است، نحوه استفاده از نیروی انسانی در مراحل مختلف کار با توجه به بودجه در اختیار می باشد. لذا اگر حق الزحمه حساسی دقیق و شفاف و مبتنی بر مبنای علمی و منطقی باشد، حساسی در اجرای کار، کمتر دچار سر درگمی می شود و از تطابق کار با استانداردهای حساسی، اطمینان بیشتری به دست می آورد. طبق استانداردهای حساسی و موازین آیین رفتار حرفه ای، حساسی باید پیش از شروع کار حساسی قراردادی تنظیم کنند، تنظیم قرارداد حساسی پیش از شروع کار هم به نفع صاحبکار و هم به نفع حساسی است، زیرا از هرگونه برداشت نادرست از کار حساسی جلوگیری می کند. قرارداد حساسی متنی است که حساسی برای صاحبکار می فرستد و در آن پذیرش کار، هدف و دامنه حساسی، حدود مسئولیت خود نسبت به صاحبکار و نیز مبلغ قرارداد خدمات را مشخص و مستند می کند. در واقع قرارداد حساسی هنگامی تهیه می شود که بین صاحبکار و حساسی توافق نهایی صورت گرفته باشد. (نیکبخت و تنانی ۱۳۸۹). بیش اطمینانی مدیر اغلب منجر به تصمیمات مالی غیر بهینه شرکت های بزرگ می شود (مالمدیر و تیت،^۲ ۲۰۰۵). در مقابل، برخی از نظریه های مالی رفتاری (شفرین^۳ ۲۰۰۷، هکبارت^۴ ۲۰۰۹) پیشنهاد دادند که بیش اطمینانی مدیر می تواند با کاهش مشکلات شرکت (مثل زیر بار قرض بودن یا مشکل سرمایه گذاری کم) تأثیر مثبت داشته باشد. با این حال، تحلیل های تجربی از محدود بودن تأثیر مثبت بیش اطمینانی حمایت می کند. بیش اطمینانی مدیر می تواند باعث افزایش قابل توجه در مشکل سررسید بدهی ها شود. این نتیجه موافق با کاهش هزینه های بدهی بلند مدت شرکت با بیش اطمینانی مدیر، یعنی مشکل سرمایه گذاری کم است (میریز،^۵ ۱۹۷۷). در دنیای مبتنی بر اطلاعات امروز، مخصوصاً در بازار تجارت و بورس که تمام تصمیم گیریها باید براساس اطلاعات دقیق صورت پذیرد، نقش حساسی به عنوان اعتبار بخشندگان اصلی و مهم به صورت های مالی شرکتها، نقشی اجتناب ناپذیر است و استفاده کنندگان براساس این اطلاعات معتبر است که تصمیم گیری نهایی به عمل می آورند. بدیهی است که مدیران شرکتها (شرکتها مسمول حساسی) با توجه به دانش خود، نقش عمده ای در انتخاب حساسی ایفا می کنند. بعضی از مدیران شرکت ها با تکیه بر حساسی داخلی خود و بهینه کردن کنترل های داخلی در شرکت، قبل از حضور حساسی مستقل صورت های مالی، موانع و مشکلات سازمان خود را مرتفع کرده و تا حدود زیادی می توانند اطمینان داشته باشند که با اتکاء بر حساسی داخلی خود، نتیجه کار حساسی داخلی نهایتاً به چه گزاشی منجر خواهد شد. البته تخصص مدیریت شرکت صاحبکار در اینکه تا چه میزان بر امور مالی تخصص و تجربه

¹ Overconfidence

² Malmendier, U. & Tate, G.

³ Shefrin, H.

⁴ Hackbarth, D.

⁵ Myers, S. C.

داشته باشد در این خصوص بسیار موثر است. در مقابل، مدیران دیگری هستند که بدون بکارگیری حسابرسان داخلی قوی و یا سیستم کنترل داخلی منسجم و کارا (و یا اطمینان بدون پشتوانه به آنها) با اطمینان بیش از حد به خود بر ریسک پذیری شرکت تأثیر می گذارند.

مسئله اصلی تحقیق، عدم شفافیت نوع و شدت تأثیر میزان بیش اعتمادی شرکتها بر انتخاب نوع موسسه حسابرسی است که بر می گزینند. همچنین اعتقاد عموم بر آن است که لزوماً نوع موسسه حسابرسی و هزینه حق الزحمه حسابرسی رابطه ای مستقیم و معنادار وجود دارد. حتی با فرض وجود رابطه میان نوع موسسه حسابرسی و هزینه حق الزحمه حسابرسی کماکان تأثیر بیش اعتمادی و هزینه حق الزحمه حسابرسی در عمل مورد بررسی قرار نگرفته و مبهم می باشد. با توجه به موارد مذکور، این تحقیق در پی شفاف نمودن و قابل پیش بینی و ارزیابی نمودن هزینه حق الزحمه حسابرسی از طریق میزان بیش اعتمادی شرکتها حسابرسی شونده می باشد. به عبارتی دیگر، امکان تبیین یکی از ویژگیهای مهم رفتاری مدیران (اطمینان به سیستمهای داخلی شرکت) را با تبعات هزینه ای آن از طریق متغیر میانجی نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی فراهم می نماید. یک از موارد مورد بحث در این پژوهش بررسی ارتباط بین اطمینان و هزینه حسابرسی با توجه به نقش نوع موسسه حسابرسی است. منظور از نوع موسسه حسابرسی، سابقه موسسه حسابرسی و حسن شهرت آن می باشد که این موضوع به صورت مستقیم بر کیفیت حسابرسی و قابل اتکا بودن گزارشهای مورد استفاده استفاده کنندگان آن تأثیر گذار خواهد بود. مدیران بیش اطمینان احتمال وقوع هر رویداد، مخصوصاً در ارتباط با سود دهی شرکت حتی با احتمال خیلی پایین را قطعی تر برآورد می نمایند که این خود باعث بالا رفتن ریسک مدیریت و ریسک عملیات شرکت خواهد شد. در این راستا، بهره گیری از موسسات حسابرسی با تجربه بالا و نیروهای ماهر و آموزش دیده برای حسابرسی شرکتهایی که مدیران بیش اطمینان و یا بیش اعتماد دارند می تواند تا حد معقولی ریسک حسابرسی و خطر عدم کشف را کاهش دهد و ریسک گزارش حسابرسی با ضریب اتکاء بالا را گزارش نماید. مضافاً اینکه حق الزحمه حسابرسی در برنامه ریزی و اجرای مناسب و کیفیت کار حسابرسی موثر است، کیفیت پایین حسابرسی موجب کاهش اعتماد استفاده کننده گان از صورتهای مالی می شود و این امر منجر به ناکامی در دستیابی به اهداف حسابرسی خواهد شد و متعاقب آن موجب کاهش فرآیند حسابرسی در ابعاد کلان می گردد و مانع از تخصیص بهینه سرمایه در بازار اوراق بها دار و افزایش هزینه سرمایه و تامین مالی می شود. در کشور ما، نحوه تعیین حق الزحمه حسابرسی به نظر از یک منطق اساسی پیروی نمی نماید و شاید گاهاً مدیران بیش اطمینان به دلیل همان عدم رعایت محافظه کاری و احتیاط در انتخاب حسابرس خود نیز همان شرایط را اعمال کنند به نحوی که به دلیل شرایط پیچیده ریسک مدیریت در عملیات و فعالیتهای تجاری، قضاوت حسابرسان هم منجر به پیشنهادی ضد و نقیض شود که واقعاً نتیجه واقعی گزارش حسابرسی تابعی از ریسکهای مختلف شرکت در ریسک حسابرسی و عدم کشف باشد.

می توان گفت افرادی که اعتماد بیش از حد به خود دارند، خود را از آنچه در واقعیت هستند، باهوش تر می پندارند و بر این باورند که اطلاعات بهتری در اختیار دارند. برای مثال، هنگام تصمیم گیری به منظور سرمایه گذاری در شرکتی خاص، اغلب انتظار زیان را نادیده می گیرند و اگر شرکت عملکرد ضعیفی داشته باشد، احساس تعجب یا نارضایتی می کنند. (پمپین، ۲۰۰۶) مدیران بیش اطمینان در نتیجه این باور که آنها اطلاعات ویژه ای در اختیار دارند و دیگران از آن بی بهره اند، دقت اطلاعات و به تبع آن، سودها و جریان های نقدی آتی واحد تجاری خود را بیش از حد تخمین می زنند و چشم انداز مثبتی از ریسک و بازده آتی شرکت دارند. مدیران بیش اطمینان احتمال و تأثیر رویدادهای مطلوب را بر جریان های نقدی شرکت بیشتر از واقعیت تخمین می زنند و آن را برای رویدادهای منفی کمتر از واقعیت ارزیابی می کنند. اطمینان یا اعتماد بیش از حد به خود را می توان اعتقادی بی اساس درباره توانایی های شناختی، قضاوت ها و استدلال شهودی فرد تعریف کرد. مفهوم بیش اطمینانی در مجموعه وسیعی از بررسی ها و آزمایش های روان شناسانه از نوع شناختی بررسی شده است که نشان می دهد افراد هم درباره توانایی هایشان در پیش بینی و هم درباره دقت اطلاعات شان، برآوردی بیش از اندازه دارند. همچنین در تخمین احتمالات، ضعیف عمل می کنند و اغلب رویدادهایی با احتمال وقوع بسیار کمتر از قطعیت را حتمی می دانند. این گونه افراد خود را از آنچه در واقعیت هستند، باهوش تر می پندارند و بر این باورند که اطلاعات بهتری در اختیار دارند. بیش اطمینانی در مدیریت شرکتها از اهمیت خاصی برخوردار است. اطمینان بیش از حد مدیران همیشه منجر به اتخاذ تصمیمات درست نخواهد شد. تکیه بیش از حد مدیران بر نظر شخصی ممکن است منجر به وقوع اشتباه های بزرگ در هنگام اتخاذ تصمیمات استراتژی شود. مدیران دارای اطمینان بیش از حد معمولاً بر این باورند که دسترسی به

سودهای مورد انتظار نیازمند تلاش‌های کمتری از سوی آن‌ها در مقایسه با سایر رقبا است (اینگل مایر،^۱ ۲۰۰۴) اطمینان بیش از حد مدیران همچنین می‌تواند بر کیفیت ارائه اطلاعات مالی مدیران به بازار سرمایه نیز اثرگذار باشد (شراند و زچمن،^۲ ۲۰۱۱) همچنین مشاغل نیازمند به قضاوت و مشاغلی که افراد در آن متخصص تر باشند بیش از سایر مشاغل دچار بیش اطمینانی می‌شوند. (المندیر و تیت، ۲۰۰۵).

دی آنجلو^۳ (۱۹۸۱) معتقد است ارتقای کیفیت حسابرسی باعث ارتقای جایگاه این حرفه در جامعه می‌گردد و زمینه اعتماد عمومی بیشتر به حرفه حسابرسی را فراهم می‌سازد چون حرفه حسابرسی برای بقا به این اعتماد و اعتبار نیاز مبرم دارد. یکی از مکاتبی که در سال‌های اخیر در حوزه روانشناسی و حسابرسی مورد توجه قرار گرفته و تأثیرات ویژگی‌های شخصیتی در روانشناسی را بر حسابرسی مطرح کرده، مکتب تردید گرایی یا شک گرایی است. دی آنجلو پس از بررسی‌های متعدد، اندازه‌ی مؤسسات حسابرسی را به عنوان شاخصی برای سنجش کیفیت حسابرسی مورد استفاده قرار داد به این گونه که مؤسسات حسابرسی عضو مجموعه‌ی مؤسسات بزرگ را به عنوان شرکت‌های بزرگ در نظر گرفتند. این شرکت‌ها به لحاظ شهرت حرفه‌ای، از مهارتی بالا در ارائه‌ی خدمات مشاوره، از تعداد قراردادهای حسابرسی بیشتر، و از کارمندان و حق‌الزحمه بالاتر و لذا از کیفیت بالاتری برخوردارند (دی آنجلو (۱۹۸۱). با توجه به جایگاه و نقش مؤسسات حسابرسی در تصمیمات استفاده‌کنندگان، کیفیت کار مؤسسات حسابرسی عاملی کلیدی در تهیه گزارش حسابرسی قلمداد می‌شود. برای افزایش کیفیت کار و حفظ استقلال مؤسسات حسابرسی راهکارهای مختلفی از سوی مراجع حرفه‌ای و صاحب‌نظران حرفه‌ای ارائه شده است که یکی از راهکارهای مورد توصیه آنها، تغییر ادواری مؤسسات حسابرسی می‌باشد (جعفری، جعفری، رسائیان و پو رحسینی، ۱۳۹۱).

چهار چوب نظری پژوهش

دی آنجلو (۱۹۸۱) معتقد است که در یک بازار رقابتی، تفاوت میان حق الزحمه مؤسسات حسابرسی بیانگر تفاوت در کیفیت این مؤسسات در نظر گرفته می‌شود و تقاضا برای خدمات حسابرسان با کیفیت بالا برای این مؤسسات یک صرفه حق الزحمه ایجاد می‌کند. چن، لای، لیو و مک وی^۴ (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی تاثیر بیش اطمینانی مدیریت بر کنترل‌های داخلی پرداختند. آنها نتیجه گرفتند که احتمال حفظ کنترل‌های داخلی بی اثر در شرکت‌هایی با مدیران بیش اطمینان بیشتر است. ولی در شرکت‌هایی با مدیران بیش اطمینان و حاکمیت شرکتی قوی، احتمال حفظ کنترل‌های داخلی موثر بیشتر است. چایز، گایتز، کوثر و واتسون^۵ (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی تاثیر اطمینان بیش از حد مدیریت بر اجتناب مالیاتی پرداختند. نتایج این پژوهش نشان داد که اطمینان بیش از حد مدیریتی بر اجتناب مالیاتی تاثیر مثبت و معنا داری می‌گذارد. از نتایج دیگر اطمینان بیش از حد مدیریتی این است که نرخ موثر مالیات نقدی را ۶/۶ درصد کاهش می‌دهد و بر تفاوت سود مشمول مالیات ۱/۵ درصد می‌افزاید. فرناندو، چیترو و اوگنیا^۶ (۲۰۱۵) به بررسی اعتماد به نفس کاذب مدیریتی و مدیریت ریسک شرکت‌های بزرگ پرداخته‌اند. نتایج بررسی آنها نشان می‌دهد که اعتماد به نفس کاذب مدیریتی است که برای نفوذ در تعدادی از تصمیم‌گیری شرکت‌های بزرگ یافت شده است، بر تصمیم‌گیری مدیریت و بر ریسک شرکت‌های بزرگ نیز تاثیر می‌گذارد. دوئلمن هارویتز و سان^۷ (۲۰۱۵) به بررسی ارتباط بیش اطمینانی مدیریت و حق الزحمه حسابرسی پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد شرکت‌های که مدیران بیش اطمینانی دارند برای حسابرسی حق الزحمه کمتری پرداخت می‌کنند. همچنین مدیران بیش اطمینان با احتمال کمتری از حسابرسان متخصص صنعت استفاده می‌کنند. کیم، وانگ و ژانگ^۸ (۲۰۱۶) در پژوهشی که به بررسی اطمینان بیش از حد مدیریتی و ریسک سقوط سهام پرداخته‌اند نشان دادند که پس از کنترل مدیریت سود حاصل از مسائل نمایندگی، ویژگی اطمینان بیش از حد مدیریت، احتمال سقوط قیمت سهام را افزایش می‌دهد. آنها دریافتند که مدیران اجرایی با بیش اعتمادی بالا در مقایسه با مدیران با بیش اعتمادی کمتر شرکت را بیشتر در معرض خطر سقوط قرار می‌دهند. آنها معتقدند که تاثیر بیش اعتمادی بر سقوط قیمت سهام در بین تیم مدیریتی برای مدیران ارشد، برجسته تر از بقیه مدیران غیر ارشد می‌باشد. عرب صالحی، امیری، و کاظمی نوری (۱۳۹۳) به بررسی تاثیر هزینه‌های نمایندگی و ذخایر نقدی بر رابطه میان

¹ Englmaier, F.

² Schrand, C.M. & Zechman, S.L.C.

³ DeAngelo L.E.

⁴ Chen, S.-S., Lai, S.-M., Liu, C.-L., & McVay

⁵ Chyz, J. Fabio Gaertner, Asad Kausar, & Luke Watson

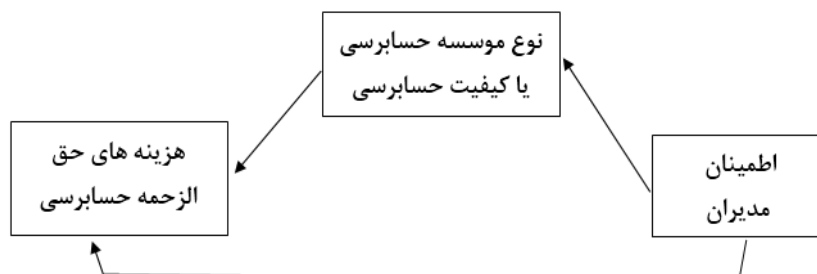
⁶ Fernando, A.T.R., Chitru S. & Golubeva, Evgenia

⁷ Duellman, S., Hurwitz, H. & Sun, Y.

⁸ Kim, Jeong-Bon, Zheng, Wang & Zhang, Liandong

اعتماد به نفس بیش از حد مدیران ارشد و حساسیت سرمایه گذاری جریان های نقدی پرداختند. معیار آنها برای محاسبه بیش اعتمادی، تفاوت سود پیش بینی شده سالانه توسط مدیریت و سود واقعی محاسبه شده بوده است. براساس نتایج آزمون، اعتماد به نفس بیش از حد مدیران ارشد باعث افزایش حساسیت سرمایه گذاری جریان های نقدی می شود. همچنین وجود موجودی نقد بالاتر تاثیر اعتماد به نفس بیش از حد مدیران ارشد بر حساسیت سرمایه گذاری- جریان های نقدی- در شرکت هایی که هزینه های نمایندگی بالاتری دارند شدیدتر است. علی نژاد سارو کلایی و صبحی (۱۳۹۵) به بررسی تاثیر بیش اعتمادی مدیران بر ارزش دفتری و ارزش بازار ساختار سرمایه پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش حاکی از این است که میزان بیش اعتمادی مدیران تاثیری بر ارزش دفتری ساختار سرمایه ندارد، این در حالی است که در این پژوهش تاثیر بیش اعتمادی بر روی ارزش بازار ساختار سرمایه مشاهده شد. بومان و راتزینگر^۱ (۲۰۱۷) به بررسی تجربی این موضوع پرداختند که چگونه حضور حسابرسی که در گذشته در موسسات حسابرسی مشغول به کار بودند در کمیته حسابرسی شرکتها، بر کیفیت حسابرسی، تاخیر در گزارشهای حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی تاثیر گذار است. نتایج نشانگر این بود که میان حسابرسان مستقل در کمیته حسابرسی با سطح حق الزحمه حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد. ولی حضور این حسابرسان مستقل در کمیته های حسابرسی با کیفیت حسابرسی رابطه مثبت و معناداری دارد و با تاخیر در گزارهای حسابرسی رابطه منفی و معناداری دارد. این در حالی است که نتایج تحقیقات مهربان پور، وقفی، آهنگری، و فیاض (۱۳۹۶) نشان داد که وجود کمیته حسابرسی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بر تاثیر مدیریت ریسک (عدم اطمینان محیطی) و بر ارزش شرکت تغییر معناداری نمی دهد.

علی رغم وسعت، اهمیت، ضرورت و اهمیت کار حسابرسی، تعیین حق الزحمه حسابرسی در کشور از یک مدل علمی معینی پیروی نمی کند و اساساً نمی توان گفت که یک کار حسابرسی در یک شرکت خاص با چه هزینه ای قابل انجام است. بدیهی است در یک توافق حسابرسی، هر چه هزینه حسابرسی دقیق تر و شفاف تر برآورد شود، امکان دسترسی به یک گزارش دقیق تر و انجام یک کار حسابرسی با کیفیت تر فراهم می گردد، زیرا حسابرسان ابتدا نیروی انسانی خود را برای یک کار حسابرسی تعیین و سپس حق الزحمه را لحاظ می کنند. حق الزحمه حسابرس بر اساس بهای تمام شده خدمات بکار رفته در فرآیند حسابرسی و برآوردی از زیانهای آتی ناشی از مسئولیت حسابرس در برابر گزارش صادر شده، تعیین خواهد شد. اجرای این فرآیند در سه مرحله انجام می شود. مرحله اول، ارزیابی حسابرس از وقوع زیان آتی ناشی از قضاوت حسابرس است که در آینده یک ذینفع (نظیر سهامدار) متحمل می شود. مرحله دوم، بکارگیری منابع در اجرای عملیات حسابرسی نظیر نیروی انسانی است. در نهایت، حسابرس قیمتی را تعیین می کند تا این که هزینه حسابرسی را پوشش دهد. یک انگیزه برای انجام مطالعات پیرامون حق الزحمه حسابرسی نگرانی از این امر است که موسسات حسابرسی بزرگتر در نتیجه قدرت انحصاری شان، حق الزحمه های حسابرسی بیشتری را مطالبه می نمایند. این موضوع به طور ضمنی بر کیفیت حسابرسی دلالت دارد زیرا فرض بر آن است که حسابرسی انحصاری، تعداد تقاضای حسابرسی مستقل را کاهش می دهد و نهایتاً این امر به کیفیت حسابرسی پایین تر و سیستم های مالی پرهزینه تر منجر می گردد. به طور کلی، وجود رابطه ای مثبت بین کیفیت حسابرسی و حق الزحمه های حسابرس با نظریه پردازی اکثر پژوهشگران هماهنگ است. یعنی اگر موسسات حسابرسی بزرگتر حق الزحمه های حسابرسی بیشتری را دریافت می نمایند، این امر کیفیت بالاتر خدمات حسابرسی آنها را بازتاب می دهد. جهت نیل به اهداف پژوهش و بر مبنای پیشینه نظری و تجربی ارائه شده و مساله اصلی تحقیق، مدل مفهومی پژوهش به شرح شکل ۱ ارائه گردیده است.

شکل ۱. مدل تحلیلی پژوهش (نگارنده)

¹ Baumann, M.F. & Ratzinger-Sakel, N.

همانگونه که در شکل ۱ مشاهده می شود، می توان انتظار داشت که بین میزان بیش اعتمادی و نوع موسسه حسابرسی (با کیفیت یا بی کیفیت)، بین نوع موسسه حسابرسی (کیفیت حسابرسی) و هزینه حسابرسی، و بین بیش اعتمادی و هزینه حق الزحمه حسابرسی بطور مستقیم ارتباط وجود داشته باشد.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات کاربردی، شبه‌آزمایشی، پس‌رویدادی در حوزه پژوهش‌های اثباتی حسابداری و مالی است که با بهره‌مندی از رگرسیون چندمتغیره و مدل‌های اقتصادسنجی، اجرا شده است. فرضیه‌های پژوهش بر اساس داده‌های تلفیقی/ ترکیبی آزمون شدند و تحلیل آماری به کمک نسخه نهم از نرم افزار E-views انجام شده است. به منظور تعیین مدل مناسب رگرسیونی، آزمون‌های F لیمر و هاسمن به اجرا درآمد. در تمام موارد با توجه به اینکه احتمال آزمون‌های F لیمر و هاسمن کمتر از ۵ درصد بود، از مدل پانل اثرهای ثابت استفاده شد.

جامعه آماری این پژوهش را کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران شکل داده است و نمونه آماری شامل شرکت‌هایی است که از ویژگیهای زیر برخوردارند:

۱. طی سالهای ۱۳۹۶-۱۳۸۹ در بورس فعالیت داشته باشند؛
۲. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشند؛
۳. شرکت‌های طی سالهای مطالعه (۱۳۸۹-۱۳۹۶) سال مالی خود را تغییر نداده باشند؛
۴. تا پایان اسفند ۱۳۸۹ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.

بر اساس اعمال معیارهای فوق، ۱۲۸ شرکت برای بررسی شناسایی شد. اطلاعات پژوهش از بانک‌های اطلاعاتی بورس اوراق بهادار تهران، نرم‌افزارهای ره‌آورد نوین و تدبیرپرداز و نشریه‌های بورس جمع‌آوری شده است.

متغیر وابسته: متغیر وابسته در این پژوهش، حق الزحمه یا هزینه حسابرسی شرکت‌های نمونه است.

متغیر مستقل: در این پژوهش میزان بیش اعتمادی به منزله متغیر مستقل اصلی و اولیه انتخاب شده است و اثر مستقیم آن بر حق الزحمه یا هزینه حسابرسی شرکت مورد بررسی قرار می‌گیرد. سپس در تحلیل اثرات غیر مستقیم یا با واسطه متغیر مستقل میزان اطمینان مدیران، نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی به عنوان متغیر میانجی، ابتدا نقش متغیر وابسته را در برابر متغیر مستقل میزان اطمینان ایفا نموده، و در مرحله بعد به عنوان متغیر میانجی اثراتش بر حق الزحمه یا هزینه حسابرسی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. سه معیار متداول برای اندازه‌گیری اطمینان بیش از حد مدیران در ادبیات تحقیق عبارتند از:

خطای تخمین سود: (کمپل، گالیر، جانسون، روتفورد و استانلی،^۱ ۲۰۱۱): اگر EPS واقعی شرکت از EPS پیش بینی شده در شرکتی بیش تر یا برابر آن باشد عدد صفر را به خود گرفته و نشانگر عدم اطمینان بیش از حد مدیران در آن شرکت خواهد بود و اگر EPS واقعی کمتر از EPS پیش بینی شده باشد عدد یک را اخذ می‌نماید.

افزایش مخارج سرمایه‌گذاری: مدل (احمد و دوئلان،^۲ ۲۰۱۳): این مدل، دارایی‌های ثابت مشهود را تقسیم بر جمع کل دارایی‌های شرکت کرده سپس میانه نتایج بدست آمده تمامی شرکت‌ها را گرفته و بر همین اساس، در بین تمامی شرکت‌ها، نسبت مخارج سرمایه‌گذاری را با میانه بدست آمده مقایسه می‌نماید. اگر عدد حاصله بزرگتر از میانه باشد، نشانگر اطمینان بیش از حد مدیران در آن شرکت می‌باشد و عدد یک را می‌گیرد و اگر عدد حاصله کمتر از میانه یا برابر با آن باشد، عدد صفر را گرفته که نشانگر عدم اطمینان بیش از حد مدیران در آن شرکت می‌باشد.

سرمایه‌گذاری بیش از حد: (شراند و زچمن، ۲۰۱۱): این شاخص که میزان سرمایه‌گذاری در دارایی‌ها را نشان می‌دهد، از باقیمانده رگرسیون رشد کل دارایی‌ها بر کل فروش‌ها به دست می‌آید. اگر خطای باقی مانده رگرسیون بدست آمده شرکتی بزرگتر یا مساوی صفر باشد اطمینان بیش از حد مدیران در آن شرکت تأیید می‌شود و عدد یک را به خود اختصاص می‌دهد و در صورتی هم که خطای باقی مانده رگرسیون شرکتی منفی باشد نشانگر عدم اطمینان بیش از حد مدیران در آن شرکت است. در شرکت‌هایی که دارایی‌ها با نرخ بالاتری نسبت به فروششان رشد می‌کنند، مدیران نسبت به هم‌تاهای خود، بیشتر در شرکت سرمایه‌گذاری می‌کنند.

¹ Campbell, T. C., Galleyer, M., Johnson S. A., Rutherford, J. & Stanley, B. W.

² Ahmed, Anwer S. & Duellman, S.

در این پژوهش برای سنجش بیش اطمینانی مدیران شرکتها از معیار کمپل، گالیر، جانسون، روترفورد و استانلی (۲۰۱۱) بهره گرفته شده است.

متغیرهای کنترلی: متغیرهای کنترلی در این پژوهش، اندازه شرکت و نسبت اهرمی می باشند.

اندازه (SIZE): در تحقیق حاضر به منظور کنترل اثر اندازه شرکت بر حق الزحمه حسابرسی، از لگاریتم طبیعی ارزش بازار سهام شرکت استفاده شده است.

نسبت اهرمی (LEV): این نسبت از تقسیم بدهی شرکت به ارزش حقوق صاحبان سهام شرکت به بدست می آید.

یافته‌های پژوهش

نتایج آمار توصیفی، آزمون مانایی و همبستگی متغیرها

جدول ۱ نتایج آمار توصیفی متغیرهای پژوهش را ارایه می نماید. این جدول، اطلاعات مربوط به مقادیر میانگین، میانه، بیشینه، کمینه، انحراف معیار، ضریب چولگی و ضریب کشیدگی متغیرهای پژوهش را نشان میدهد. نتایج مندرج در جدول ۱ نشان می دهد که میانگین مشاهدات و میانه آنها اختلاف اندکی دارند. نزدیک بودن مقادیر میانگین و میانه مشخص می کند که داده ها از توزیع نرمال برخوردارند.

جدول ۱. آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

میانگین	میانه	بیشینه	کمینه	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	
۰/۴۴۰۴۸۶	۰/۴۵۷۰۷۷	۰/۷۹۵۱۰۷	۰/۲۲۳۷۷۳	۰/۱۲۷۸۷۹	۰/۱۸۹۰۲۴	۲/۴۱۸۲۶۸	هزینه حق الزحمه حسابرسی (Y1)
۰/۳۳۲۳۶۵	۰/۱۲۵۰۲	۰/۲۲	۰/۲۳۵۱	۰/۱۱۳۳۲۶	۰/۰۶۳۳۲۱	۱/۲۳۳۵۸۳	میزان بیش اعتمادی X ₁
۰/۳۲۲۷۹۶	۰/۳۰۴۶	۰/۵۰۴۶	۰/۲۰۴۶	۰/۱۰۳۸۲۶	۰/۰۵۴۳۵۷	۱/۲۴۱۶۹۸	لگاریتم اندازه شرکت X ₂
۰/۳۸۸۹۳۷	۰/۴۷۰۴	۰/۵۲۹۴	۰/۲۷۰۴	۰/۱۰۰۹۵	۰/۰۲۴۸۶	۱/۰۹۶۰۷۳	نسبت اهرمی X ₃
۰/۳۸۷۲۲۷	۰/۳۳۲۷	۰/۵۲۹۴	۰/۲۷۰۴	۰/۱۰۱۴۹۸	۰/۰۰۶۷۲۲	۱/۰۹۳۰۶۳	نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی X ₄

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج آزمون بررسی پایایی داده‌ها نیز حاکی از آن است که داده‌ها طی دوره زمانی (۱۳۸۹ تا ۱۳۹۶) پایا بوده اند.

برای اطمینان از نبود مشکل همخطی، آزمون ضرایب همبستگی پیرسون برای همه متغیرهای توضیحی مدل‌های رگرسیونی اجرا شد. جدول ۲ نتایج آزمون همبستگی بین متغیرهای مدل پژوهش را نشان می دهد. همانگونه که ملاحظه می شود، گرچه در برخی موارد همبستگی‌ها معنی دار می باشند اما شدت همبستگی‌ها بین متغیرهای مستقل کمتر از مقداری است که احتمال وجود همخطی در مدل وجود داشته باشد.

جدول ۳ نتایج آزمون تورم واریانس برای معادلات رگرسیونی مورد بررسی در این پژوهش را نشان می دهد. همانگونه که در جدول ۳ مشخص گردید، با توجه به آماره بدست آمده برای تورم واریانس مدل‌ها، همخطی در مدل‌ها وجود ندارد.

جدول ۲. همبستگی بین متغیرهای متغیرهای مدل پژوهش

احتمال همبستگی	Y ₁	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄
Y ₁	۱/۰۰۰۰ -----				
X ₁	۰/۱۳۰۹۲۲ ۰/۰۰۰۰	۱/۰۰۰۰ -----			
X ₂	۰/۱۳۸۳۵۲ ۰/۰۰۰۰	۰/۰۷۵۱۶۲ ۰/۰۱۶۱	۱/۰۰۰۰ -----		
X ₃	۰/۰۳۸۹۴۷	۰۰۲۹۲۲	۰۳۷۲۹۹	۱/۰۰۰۰	

	۰/۲۱۳۰	۰/۹۲۵۶	۰/۲۳۲۳۰	-----	
X ₄	۰/۱۰۳۵۳۰	۰/۰۵۴۶۶۰	۰/۰۰۳۷۱۳	۰/۰۲۵۷۵۳	۱/۰۰۰۰
	۰/۰۰۰۹	۰/۰۸۰۴	۰/۹۰۵۵	۰/۴۱۰۴	-----

منبع: یافته های پژوهش

جدول ۳. نتیجه آزمون تورم واریانس برای معادلات رگرسیونی پژوهش

نتیجه	آماره تورم واریانس	شماره مدل رگرسیونی
تایید عدم همخطی در مدل رگرسیونی	۱/۱۰	مدل رگرسیونی (۱)
تایید عدم همخطی در مدل رگرسیونی	۱/۰۹	مدل رگرسیونی (۲)
تایید عدم همخطی در مدل رگرسیونی	۱/۱۱	مدل رگرسیونی (۳)

منبع: یافته های پژوهش

نتایج آزمون فرضیه های و مدل های پژوهش

با توجه به متغیرهای معرفی شده سه معادله رگرسیونی به شرح ذیل معرفی میشوند.

معادله اول:

$$Y_1 = \alpha + \beta_1 * X_1 + \beta_2 * X_2 + \beta_3 * X_3 + \epsilon$$

معادله دوم:

$$Y_1 = \alpha + \beta_1 * X_2 + \beta_2 * X_3 + \beta_3 * X_4 + \epsilon$$

معادله سوم:

$$Y_1 = \alpha + \beta_1 * X_1 + \beta_2 * X_2 + \beta_3 * X_3 + \beta_4 * X_4 + \epsilon$$

آزمون فرضیه های پژوهش از طریق تخمین مدل رگرسیونی انجام می شود. در ادامه، مدل رگرسیونی مورد برآزش قرار گرفته و سپس فرضیه ها مورد بررسی قرار خواهند گرفت. در ابتدا برای تشخیص اینکه استفاده از روش پانل در برآورد مدل کارآمدتر است یا روش داده های تلفیقی، از آزمون چاو (اف لیمر) استفاده می شود. نتایج آزمون چاو (اف لیمر) در جدول ۴ ارایه شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون چاو برای مدل رگرسیونی

نتیجه	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره آزمون	مدل رگرسیونی
استفاده از مدل پانل دیتا	۰/۰۰۰	(۱۲۷، ۸۸۶)	۲/۱۵	مدل اول برای بررسی فرضیه اول
استفاده از مدل پانل دیتا	۰/۰۰۰	(۱۲۷، ۸۸۶)	۲/۳۸	مدل دوم برای بررسی فرضیه دوم
استفاده از مدل پانل دیتا	۰/۰۰۰	(۱۲۷، ۸۸۶)	۲/۸۲	مدل سوم برای بررسی فرضیه سوم

منبع: یافته های پژوهش

فرض صفر در آزمون چاو (اف لیمر) بر عدم استفاده از پانل دیتا (یعنی استفاده از داده های تلفیقی) استوار است و در این خصوص، فرضیه های آماری را می توان بشرح زیر نوشت:

H₀: در تخمین نمی توان از روش پانل دیتا استفاده کرد (باید از روش داده های تلفیقی استفاده کرد)H₁: در تخمین می توان از روش پانل دیتا استفاده کرد.

رد فرضیه صفر و تایید استفاده از پانل دیتا وقتی است که سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵ باشد. همانطور که در جدول ۴ ملاحظه می شود، سطح معناداری آزمون چاو (اف لیمر) برای هر سه مدل پژوهش کمتر از $\alpha = 0.05$ محاسبه شده لذا با اطمینان ۹۵٪ امکان برآورد مدل با استفاده از روش پانل تأیید می شود. با توجه به اینکه فرض صفر آزمون چاو (اف لیمر) مبنی بر برابری عرض از مبدأها رد شد، در ادامه به منظور تشخیص وجود اثرات ثابت یا وجود اثرات تصادفی از آزمون هاسمن استفاده می شود.

جدول ۵. نتایج آزمون هاسمن مدل رگرسیونی پژوهش

مدلهای رگرسیونی	آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه
مدل اول رگرسیونی	۰/۰۰۰	۱۰	۱/۰۰۰	اثرات ثابت
مدل دوم رگرسیونی	۰/۰۰۰	۱۰	۱/۰۰۰	اثرات ثابت
مدل سوم رگرسیونی	۰/۰۰۰	۱۰	۱/۰۰۰	اثرات ثابت

منبع: یافته های پژوهش

فرض صفر در آزمون هاسمن بر عدم استفاده از روش اثرات ثابت (یعنی استفاده روش اثرات تصادفی) استوار است و فرضیه های آماری را می توان بشرح زیر نوشت:

H_0 : در تخمین نمی توان از مدل اثرات ثابت در روش پانل دیتا استفاده کرد (باید از مدل اثرات تصادفی در روش پانل دیتا

استفاده کرد)

H_1 : میتوان در تخمین از مدل اثرات ثابت در روش پانل دیتا استفاده کرد.

برای رد فرضیه صفر و تایید استفاده از اثرات ثابت می بایست سطح معنی داری کمتر از ۰/۰۵ باشد. اما اگر سطح معنی داری آزمون هاسمن $prob=1/000$ محاسبه شود آزمون هاسمن توانایی تشخیص بین اثرات ثابت و تصادفی را ندارد. بنابراین باید از معیار دیگری برای انتخاب بین اثرات ثابت و تصادفی استفاده کرد. همانگونه که در جدول ۵ مشاهده می شود، سطح معنی داری آزمون هاسمن برابر یک است. در جدول ۶ انتخاب بین اثرات ثابت و تصادفی مودد مقایسه قرار گرفته است.

جدول ۶. درصد توانایی اثرات تصادفی

مدل رگرسیونی	توانایی اثرات تصادفی	ناتوانی اثرات تصادفی	نتیجه
مدل اول رگرسیونی	۳۶٪	۶۴٪	استفاده از اثرات ثابت
مدل دوم رگرسیونی	۳۷٪	۶۳٪	استفاده از اثرات ثابت
مدل سوم رگرسیونی	۱۰٪	۹۰٪	استفاده از اثرات ثابت

منبع: یافته های پژوهش

همانطور که در جدول ۶ ملاحظه می شود، اثرات تصادفی در هر سه مدل قادر به توضیح کافی نیستند و باید از اثرات ثابت استفاده شود.

جهت آزمون فرضیه های پژوهش سه مدل رگرسیونی ارائه گردیده است. جدول ۷ نتایج برازش مدل رگرسیونی اول برای بررسی فرضیه اول پژوهش به روش پانل با استفاده از اثرات ثابت (پانل دیتا) را ارائه می نماید.

جدول ۷. نتایج برازش مدل رگرسیونی اول برای بررسی فرضیه اول پژوهش (اثرات ثابت)

متغیر پاسخ = نوع موسسه یا کیفیت حسابرسی			
متغیرهای مستقل	ضرایب رگرسیونی	آماره آزمون t	سطح معناداری
ثابت معادله (α)	۰/۳۸	۱۵/۱۲	۰/۰۰۰
میزان بیش اعتمادی شرکت ها	۰/۱۰	۲/۹۸	۰/۰۰۲
لگاریتم اندازه شرکت	۰/۰۸	۲/۱۷	۰/۰۲
نسبت اهرمی	-۰/۰۲	-۰/۶۳	۰/۵۲
آماره آزمون $F = ۲/۳۶$		سطح معناداری = ۰/۰۰۰	
آماره دوربین واتسون: ۲/۱۵		ضریب تعیین = ۰/۲۵	

منبع: یافته های پژوهش

مطابق جدول ۷، ضریب اثر گذاری رگرسیونی میزان بیش اعتمادی شرکت ها بر نوع موسسه یا کیفیت حسابرسی برابر ۰/۱۰ است و این ضریب از نظر آماری با سطح معنی داری ۰/۰۰۲ (که زیر ۰/۰۵ است) معنی دار می باشد. بنابراین فرضیه اول مورد تایید

قرار می گیرد و در سطح اطمینان ۹۵٪ می توان بیان داشت که بین میزان بیش اعتمادی شرکتها و نوع موسسه یا کیفیت حسابرسی شرکتها حسابرسی کننده آنها رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. به عبارتی دیگر، شرکتهایی که اطمینان بیش از حد در آنها بالاتر است از موسسات حسابرسی ب کیفیت تر برای حسابرسی خود بهره می گیرند. این در حالی است که متغیر کنترلی نسبت اهرمی با سطح معنی داری ۰/۵۲ مورد تایید نمی باشد ولی متغیر کنترلی اندازه شرکت با سطح معنی داری ۰/۰۲ معنی دار است و ضریب رگرسیونی مثبت آن (۰/۰۸) نشانگر آن است که تاثیر میزان بیش اعتمادی بر نوع یا کیفیت موسسه حسابرسی کننده در شرکتها بزرگتر اندکی بیشتر است. همچنین در مدل رگرسیونی اول، آماره F برابر ۲/۳۶ و سطح معنی داری آن کمتر از ۰/۰۵ می باشد که نشان دهنده ی مناسب بودن برازش انجام شده می باشد. آماره دوربین واتسون مدل نیز برابر با ۲/۱۵ است و بنابراین احتمال وجود خودهمبستگی سریالی در مدل وجود ندارد. ضریب تعیین این مدل برابر با ۰/۲۵ است و نشان دهنده ی این است که متغیر مستقل و متغیرهای کنترلی این مدل جمعا ۲۵٪ تغییرات متغیر وابسته پژوهش یعنی نوع موسسه یا کیفیت حسابرسی را تبیین می نمایند.

جدول ۸. نتایج برازش مدل رگرسیونی دوم برای بررسی فرضیه دوم پژوهش (اثرات ثابت)

متغیر پاسخ = هزینه حق الزحمه حسابرسی			
متغیرهای مستقل	ضرایب رگرسیونی	آماره آزمون t	سطح معناداری
ثابت معادله (α)	۰/۳۶	۱۶/۳۴	۰/۰۰۰
لگاریتم اندازه شرکت	۰/۰۹	۲/۸۶	۰/۰۰۴
نسبت اهرمی	-۰/۰۰۰۶	-۰/۰۱	۰/۹۸
نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی	۰/۱۲	۳/۴۴	۰/۰۰۰
آماره آزمون $F = ۲/۴۹$	سطح معناداری = ۰/۰۰۰		
آماره دوربین واتسون: ۲/۱۵	ضریب تعیین = ۰/۲۶		

منبع: یافته های پژوهش

مطابق جدول ۸، اثر گذاری ضریب متغیر نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی بر هزینه حق الزحمه حسابرسی ۰/۱۲ می باشد و این ضریب از نظر آماری نیز (با سطح معنی داری ۰/۰۰۰) معنی دار می باشد. بنابراین فرضیه دوم مورد تایید است و در سطح اطمینان ۹۵٪ می توان بیان داشت که بین نوع موسسه حسابرسی (کیفیت حسابرسی) و هزینه حق الزحمه حسابرسی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد. این در حالی است که متغیر کنترلی نسبت اهرمی با سطح معنی داری ۰/۹۸ در سطح اطمینان مود نظر تحقیق (یعنی در سطح اطمینان ۹۵٪) مورد تایید نمی باشد ولی متغیر اندازه شرکت با سطح معنی داری ۰/۰۴ معنی دار است و ضریب مثبت آن (۰/۰۹) نشانگر آن است که تاثیر نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی بر هزینه حق الزحمه حسابرسی در شرکتها بزرگتر اندکی بیشتر است. در این مدل رگرسیونی، آماره F برابر ۲/۴۹ و سطح معنی داری این آماره کمتر از ۰/۰۵ می باشد که نشان دهنده ی مناسب بودن برازش انجام شده می باشد. همچنین آماره دوربین واتسون برابر با ۲/۱۵ است، بنابراین احتمال وجود خودهمبستگی سریالی در مدل وجود ندارد. ضریب تعیین این مدل نیز برابر با ۰/۲۶ است و نشان دهنده ی این است که متغیر مستقل و متغیرهای کنترلی جمعا ۲۶٪ تغییرات متغیر وابسته پژوهش یعنی هزینه حق الزحمه حسابرسی را تبیین می نمایند.

جدول ۹. نتایج برازش مدل رگرسیونی سوم برای بررسی فرضیه سوم (اثرات ثابت)

متغیر پاسخ = هزینه حق الزحمه حسابرسی			
متغیرهای مستقل	ضرایب رگرسیونی	آماره آزمون t	سطح معناداری
ثابت معادله (α)	۰/۳۳	۱۲/۸۰	۰/۰۰۰
میزان بیش اعتمادی شرکتها	۰/۱۰	۳/۰۴	۰/۰۰۲
لگاریتم اندازه شرکت	۰/۰۹	۲/۵۵	۰/۰۱
نسبت اهرمی	-۰/۰۱	-۰/۴۷	۰/۶۳
نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی	۰/۱۲	۴/۰۱	۰/۰۰۰
آماره آزمون $F = ۲/۵۰$	سطح معناداری = ۰/۰۰۰		
آماره دوربین واتسون: ۲/۱۶	ضریب تعیین = ۰/۲۶		

منبع: یافته های پژوهش

مطابق با جدول ۹، هر دو متغیر مستقل میزان بیش اعتمادی شرکت ها و نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی به ترتیب با سطح معنی داری ۰/۰۰۰ و ۰/۰۰۲ دارای تأثیری مثبت و معنی دار بر هزینه حق الزحمه حسابرسی می باشند. بنابراین، فرضیه سوم مورد تأیید است و می توان بیان داشت که بین میزان بیش اعتمادی و نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی با هزینه حق الزحمه حسابرسی رابطه معنی داری وجود دارد. در این مدل، متغیر کنترلی نسبت اهرمی با سطح معنی داری ۰/۶۳ مورد تأیید نمی باشد ولی متغیر اندازه شرکت با سطح معنی داری ۰/۰۱ معنی دار بوده و ضریب مثبت آن (۰/۰۹) نشانگر آن است که تأثیر میزان بیش اعتمادی و نوع موسسه حسابرسی یا کیفیت حسابرسی بر هزینه حق الزحمه حسابرسی در شرکت های بزرگتر اندکی بیشتر است. در این مدل رگرسیون، آماره F برابر ۲/۵۰ و سطح معنی داری این آماره کمتر از ۰/۰۵ می باشد که نشان دهنده ی مناسب بودن برازش انجام شده می باشد. همچنین آماره دوربین واتسون برابر با ۲/۱۶ است، بنابراین احتمال وجود خودهمبستگی سریالی در مدل وجود ندارد. ضریب تعیین این مدل نیز برابر با ۰/۲۶ است و نشان دهنده ی این است که متغیرهای مستقل و کنترلی جمعا ۲۶٪ تغییرات متغیر وابسته پژوهش یعنی هزینه حق الزحمه حسابرسی را تبیین می نمایند.

بحث و نتیجه گیری

صورت های مالی بخش عمده ای از اطلاعات مورد نیاز سرمایه گذاران و اعتباردهندگان یک شرکت را تأمین می کند. براساس چنین سطح اعتمادی به صورت های مالی، نقش حسابرسان نیز حیاتی است. حسابرسی صورت های مالی امری ضروری است، زیرا صورت های مالی حسابرسی شده می تواند این اطمینان را برای سرمایه گذاران و اعتباردهندگان فراهم کند که اطلاعاتی معتبر و قابل اتکا در اختیار آنها قرار می گیرد. بنابراین، حسابرسی صورت های مالی می تواند ارزش افزوده اقتصادی را برای یک شرکت به وجود بیاورد. یکی از مهم ترین ویژگی های شخصیتی مدیران بیش اطمینانی است. این مدیران نسبت به سودها و جریانهای نقدی آتی واحد تجاری خود خوش بین هستند و چشم انداز مثبتی از ریسک و بازده آتی شرکت دارند. چنانچه حسابرسی این ویژگی شخصیتی مدیران را تشخیص دهد و ریسک گزارشگری مالی را به دلیل بیش اطمینانی مدیران، بیش از حد برآورد کند، می تواند حق الزحمه بیشتری را مطالبه کند و اقدام هایش را به منظور کاهش ریسک عدم کشف کامل کند. از سوی دیگر، چون مدیران بیش اطمینان به فرایند گزارشگری مالی شرکت اطمینان دارند، تلاش می کنند از طریق مذاکره، دامنه رسیدگی های حسابرسی را کم کنند و حق الزحمه کمتری پرداخت کنند. ریسک گزارشگری مالی یکی از مهم ترین عوامل ریسک مؤثر بر قیمت گذاری خدمات حسابرسی است. نتایج پژوهش های قبلی نشان می دهد با افزایش خطر مدیریت سود، تلاش های حسابرسی برنامه ریزی شده و نرخ های صورتحساب حسابرسی افزایش می یابد و در نتیجه می توان گفت بین ریسک مدیریت سود، ساعت های برنامه ریزی شده و میزان حق الزحمه حسابرسی، رابطه مثبت وجود دارد. با در نظر گرفتن اهمیت خدمات حسابرسی و عدم امکان مشاهده ی مستقیم کیفیت حسابرسی، پیدا کردن روشی اثربخش برای کنترل کیفیت حسابرسی امری ضروری است. مهم ترین جنبه کنترل و مدیریت کیفیت حسابرسی را می توان حق الزحمه حسابرسی دانست. حق الزحمه خدمات حسابرسی شرط ضروری برای اطمینان نسبت به کیفیت حسابرسی است. اگر چه حق الزحمه بیشتر حسابرسی همیشه بیانگر هزینه حسابرسی با کیفیت بالاتر نیست اما، علاوه بر داشتن کیفیت حسابرسی مناسب، موسسات حسابرسی هزینه استاندارد را برای انجام کار خود در نظر می گیرند که بطور طبیعی حق الزحمه دریافتی آنها بیشتر از این هزینه هاست. در صورت وجود رقابت در بازار، موسسات حسابرسی علاوه بر دریافت حق الزحمه کمتر ممکن است صاحبکاران خود را نیز از دست بدهند. در صورتی هم که موسسات حسابرسی حق الزحمه بیشتری را نسبت به هزینه های صرف کرده برای انجام خدمات حسابرسی درخواست کنند، دیدگاه جامعه نسبت به کیفیت کار آنها با تردید همراه خواهد شد. بنابراین می توان مشاهده کرد که تحقیقات تجربی در رابطه با حق الزحمه حسابرسی شرکت های بورسی در ایران، اطلاعات مناسبی را برای سرمایه گذاران به منظور تفسیر حق الزحمه حسابرسی فراهم می آورد. نتایج این تحقیق که جهت بررسی رابطه میان اطمینان مدیران، نوع و کیفیت موسسات حسابرسی و هزینه های حسابرسی طرحریزی شده است حاکی از این است که بین بیش اعتمادی مدیران و نوع موسسه حسابرسی، بین بیش اعتمادی مدیران و هزینه های حسابرسی، و بین نوع موسسه حسابرسی و هزینه های حسابرسی رابطه معناداری وجود دارد. گرچه روابط بین سه مولفه اطمینان مدیران، نوع موسسه حسابرسی و هزینه های حسابرسی در کنار متغیرهای کنترلی به اثبات رسید ولی لازم به ذکر است که تنها بین ۲۵ الی ۲۶ درصد هزینه های حسابرسی توسط این متغیرها قابل تبیین می باشد که نشانگر نقش سایر متغیرهای بررسی نشده در این پژوهش می باشد. در نهایت میتوان بیان کرد که به دلیل چشم انداز خوش بینانه مدیران به بیش اطمینانی نسبت به سود دوره های آتی، احتمال پیش بینی اشتباه آنها بیشتر است.

جدول ۱۰ نتایج تحقیقات مرتبط با این تحقیق را بطور خلاصه بیان می نماید.

جدول ۱۰. خلاصه نتایج مقایسه ای این پژوهش با سایر پژوهش های مرتبط

مقایسه یافته ها	یافته های این پژوهش	یافته های سایر محققین	رفرنس
یافته های این پژوهش با یافته های دوپلمن و همکاران در تضاد است.	طبق فرضیه اول پژوهش و مطابق جدول ۷، بیش اطمینانی مدیران تأثیری مثبت و معنی دار بر کیفیت حسابرسی دارد.	مدیران بیش اطمینان با احتمال کمتری از حسابرسان متخصص صنعت استفاده می کنند. (بین بیش اطمینانی مدیران و کیفیت حسابرسی رابطه معکوس وجود دارد)	Duellman, S., Hurwitz, H. Sun, Y. (2015)
یافته های این پژوهش با یافته های حساس یگانه، یحیی، حسنی القار، مسعود؛ مرفوع، محمد، (۱۳۹۴).		بیش اطمینانی مدیریت بر استفاده از حسابرسان متخصص صنعت، تأثیر معناداری ندارد. (بین بیش اطمینانی مدیران و کیفیت حسابرسی رابطه معنی داری وجود ندارد)	
یافته های این پژوهش با یافته های در آنجلو و همکاران در تضاد است.	طبق فرضیه دوم پژوهش و مطابق جدول ۸، تأثیر نوع موسسه حسابرسی بر هزینه حسابرسی معنی دار و مثبت است.	در یک بازار رقابتی، تفاوت میان هزینه موسسات حسابرسی بیانگر تفاوت در کیفیت این مؤسسات است و تقاضا برای خدمات حسابرسان با کیفیت بالا برای این مؤسسات یک صرفه حق الزحمه ایجاد می کند. (بین کیفیت حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی رابطه مستقیم وجود دارد)	De Angelo (1981)
یافته های این پژوهش با یافته های سعیدی و راعی (۱۳۸۶)		تخصص موسسه حسابرسی در تعیین حق الزحمه حسابرسی موثرند. (بین کیفیت حسابرسی و حق الزحمه حسابرسی رابطه مستقیم وجود دارد)	
یافته های این پژوهش با یافته های پورحیدری و همکاران منطبق است.		مؤسسات حسابرسی بزرگتر (مؤسسات با کیفیت تر) هزینه حسابرسی بیشتری نسبت به سایر مؤسسات دارند.	پورحیدری و همکاران (۱۳۹۴)
یافته های این پژوهش با یافته های دوپلمن و همکاران در تضاد است.	طبق فرضیه سوم پژوهش و مطابق جدول ۹، بیش اطمینانی مدیران تأثیری مثبت و معنی دار بر هزینه حسابرسی دارند.	شرکت های با مدیران بیش اطمینان حق الزحمه کمتری را برای حسابرسی پرداخت می کنند. (بین بیش اطمینانی مدیران و حق الزحمه حسابرسی رابطه معکوس وجود دارد)	Duellman, S., Hurwitz, H. Sun, Y. (2015)
یافته های این پژوهش با یافته های حساس یگانه، یحیی، حسنی القار، مسعود؛ مرفوع، محمد، (۱۳۹۴).		بین بیش اطمینانی مدیریت و حق الزحمه حسابرسی ارتباط منفی معناداری برقرار است.	
یافته های این پژوهش با یافته های نیکبخت، شعبان زاده و کلهر (۱۳۹۵)		بیش اعتمادی مدیران بر حق الزحمه حسابرسی تأثیر مثبت دارند.	

های نیکبخت و همکاران منطق است.		
--------------------------------	--	--

با توجه به نتایج آزمون فرضیه ها، پیشنهادهای زیر ارائه می گردد:

اگر حسابرس این ویژگی شخصیتی مدیران را تشخیص دهد و ریسک گزارشگری مالی را بیش از حد برآورد کند، می تواند حق الزحمه بیشتری مطالبه کند و از این طریق اقدام های حسابرسی را به منظور کاهش ریسک عدم کشف تحریف با اهمیت کامل کند. انتخاب حسابرس نوعی تصمیم اقتصادی است و "صاحبکار"، خدمات حسابرسی را در سطح کیفیتی که انتظار دارد بها کمترین هزینه از فروشنده (حسابرس) می خرد و تغییر حسابرس پاسخی به تغییر در مقدار و نوع خدماتی است که صاحبکار نیاز دارد به حسابرسان پیشنهاد می شود برای قیمت گذاری مناسب خدماتشان، اطمینان بیش از حد مدیران را به عنوان عاملی موثر بر حق الزحمه حسابرسی در نظر بگیرند. در نتیجه موفقیت بیشتر در فضای رقابتی بین حسابرسان با بهترین برآورد از حق الزحمه با حفظ کیفیت کار و لحاظ نمودن حداقل هزینه را سرلوحه کار خود قرار دهند.

به سرمایه گذاران (اعتباردهندگان) پیشنهاد می شود برای ارزیابی اعتبار فرآیند حسابرسی به ارتباط میان اطمینان مدیران با حق الزحمه حسابرسی و ارتباط حق الزحمه حسابرسی با کیفیت حسابرسی توجه نمایند چرا که در صورتی که خدمات حسابرسی با توجه به عوامل موثر بر آن، چون اطمینان بیش از حد مدیران، قیمتگذاری نشود می تواند برای سرمایه گذاران (اعتباردهندگان) معرف کیفیت پایین حسابرسی باشد و بالتبع اعتماد سرمایه گذاران به کیفیت گزارش های مالی حسابرسی را کاهش دهد.

به سازمان بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می شود جهت پذیرش شرکتها در بورس و ارزیابی صورت های مالی حسابرسی شده شرکتها به ارتباط اطمینان بیش از حد مدیران با حق الزحمه حسابرسی و ارتباط حق الزحمه حسابرسی با کیفیت حسابرسی توجه نمایند چرا که در صورتی که قیمت گذاری خدمات حسابرسی با اطمینان بیش از حد مدیران متناسب نباشد، می تواند هشدار برای کیفیت پایین کار حسابرسی باشد و بالتبع اعتماد به صورت های مالی حسابرسی شده را کاهش دهد.

به سیاستگذاران و قانونگذاران حرفه حسابرسی پیشنهاد می شود به تاثیر اعتماد بیش از اندازه مدیران در حق الزحمه حسابرسی و کاهش آشفته گی موجود در قیمت گذاری خدمات حسابرسی در کشور توجه نموده و در نتیجه بتوانند انسجام بازار را افزایش داده و موجبات کاهش سردرگمی در حرفه حسابرسی از طریق نظم دهی بیشتر به قضاوت های حرفه ای حسابرسان در تعیین حق الزحمه های حسابرسی را فراهم نمایند.

مهمترین محدودیتهای این پژوهش به شرح زیر است:

داده های مستخرج از صورت های مالی، از بابت تورم تعدیل نشده اند. با توجه به متفاوت بودن نرخ تورم در سال های مورد بررسی، در صورتی که داده های مورد استفاده از این بابت تعدیل می شدند، ممکن بود نتایج، متفاوت از نتایج فعلی باشد.

محدودیت در جمع آوری اطلاعات: اطلاعات برخی از شرکتها، در بعضی از سالهای دوره تحقیق در دسترس نبوده و یا اصلاً این شرکتها در برخی سالها در بورس اوراق بهادار نبودند که این مسئله منجر به حذف این شرکتها از جامعه آماری و کاهش تعداد نمونه تحقیق، شد. محدودیت جامعه، نتایج بدست آمده در پژوهش حاضر محدود به شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار می باشد. لذا این نتایج قابل تعمیم به شرکت های خارج از بورس نمی باشد.

شرایط تورمی کشور بر محاسبه ی متغیرهای تحقیق همچون حق الزحمه حسابرسی مؤثر می باشد، اما به علت عدم انجام این کار در ایران، اثر تورم در تحقیق حاضر نادیده گرفته شده است.

منابع

- جعفری، علی همت جعفری، امیر رسائیان، رضا پورحسینی (۱۳۹۱) بررسی رابطه متغیرهای هزینه نمایندگی و حق الزحمه حسابرسی، سال دوازدهم، شماره ۴۸، صص ۱۳۵-۱۴۶.
- حسنی القار مسعود، رحیمیان نظام الدین. ۱۳۹۶. بررسی تأثیر بیش اطمینانی مدیریت بر ساختار سررسید بدهی در درکنتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. نشریه مدیریت دارایی و تامین مالی. دوره ۶، شماره ۱ - شماره پیاپی ۲۰، صفحه ۸۹-۱۰۶.
- دارایی رویا. زارعی علی. ۱۳۹۶. تأثیر بیش اطمینانی مدیریت بر ریسک سقوط قیمت سهام: با تاکید بر نقش تعدیل کنندگی محافظه کاری حسابداری. دوره ۴، شماره ۱ - شماره پیاپی ۱۲، صفحه ۱۲۱-۱۳۹

- عرب صالحی، مهدی، امیری، هادی و کاظمی نوری، سپیده (۱۳۹۳) بررسی تاثیر اعتماد به نفس بیش از حد مدیران ارشد بر حساسیت سرمایه گذاری - جریان‌های نقدی، پژوهش‌های حسابداری مالی، دوره ۶، شماره ۲، صص ۱۱۵-۱۲۸.
- علی نژاد سارو کلایبی مهدی، مریم صبحی. ۱۳۹۵. تاثیر بیش اعتمادی مدیران بر ساختار سرمایه. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابداری. دوره ۸، شماره ۳۱، پاییز ۱۳۹۵، صفحه ۹۳-۱۰۹.
- مهربان پور، محمد رضا، وقفی، سید حسام، آهنگری، مهناز، و فیاض، علی (۱۳۹۶) بررسی رابطه بین مدیریت ریسک (عدم اطمینان محیطی) و ارزش شرکت با تاکید بر نقش ویژگی‌های هیئت مدیره و کمیته حسابداری، پژوهش‌های نوین در حسابداری و حسابداری، دوره ۱، شماره ۴، صص ۹۹-۱۲۱.
- محمد رضا نیکبخت و محسن تنانی (۱۳۸۹)، آزمون عوامل موثر بر حق الزحمه حسابرس صورتهای مالی، مجله پژوهش‌های حسابداری مالی تابستان ۸۱ سال دوم، شماره دوم، شماره پیاپی (۴)، صص ۱۱۱ تا ۱۳۳.
- Ahmed, Anwer S. & Duellman, S. (2013). Managerial overconfidence and accounting conservatism. *Journal of Accounting Research*, 51(1), 1-30.
- Baumann, M. & Ratzinger, S., Nicole V.S. & Tiedemann, Thorben, Pricing Strategies of Big4 and Non-Big4 Auditors in the Light of Audit Tendering (February 26, 2019). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3342408> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3342408>
- Campbell, T.C.; Galleryer, M.; Johnson, S.A.; Rutherford, J. & Stanley, B. W. (2011). CEO optimism and forced turnover. *Journal of Financial Economics* 101, 695-712.
- Chen, Sheng-Syan and Lai, Shu-Miao and Liu, Chih-Liang and McVay, Sarah E., Overconfident Managers and Internal Controls (October 14, 2014). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2510137> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2510137>
- DeAngelo L.E., (1981). Auditor size and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, 3, 183-199.
- Duellman, S., Hurwitz, H. & Sun, Y, (2015). Managerial overconfidence and audit fees. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 11(2), 148-165.
- Englmaier, Malme F, (2004). A strategic rationale for having overconfident managers. 32nd Conference of the European Association for Research in Industrial Economics. Porto.
- Hackbarth, D. (2008). Managerial traits and capital structure decisions. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 43 (04), 843-881.
- Kim, Jeong-Bon, Zheng, Wang & Zhang, Liandong (2016). CEO Overconfidence and Stock Price Crash Risk. *Contemporary Accounting Research*, 23(4), 1720-1749.
- Malmendier, U. & Tate, G. (2005). CEO overconfidence and corporate investment. *Journal of Finance*, 60, 266-700.
- Myers, S. C. (1977). Determinants of corporate borrowing. *Journal of Financial Economics*, 5, 147-175.
- Schrand, C.M. & Zechman, S.L.C. (2011). Executive overconfidence and the slippery slope to financial misreporting. *Journal of Accounting and Economics*, 53(1-2), 311-329.
- Pompian, M.M. (2006). Behavioral Finance and Wealth Management, translated by: Ahmad Badri, Kayhan Publishers.
- Shefrin, H. (2007). Behavioral Corporate Finance. Decisions that Create Value. McGraw Hill/Irwin. New York.

نحوه استناد به مقاله:

کیانی؛ حمیدرضا، انواری‌رستمی؛ علی‌اصغر، گرکز؛ منصور (۱۳۹۹). طراحی مدل تاب آوری در شرایط بحران بر مبنای نهادینه‌سازی یادگیری سازمانی مدیران و کارشناسان (مورد مطالعه سازمان هلال احمر کل کشور). مجله توانمندسازی سرمایه انسانی، ۳ (۲)، ۱۴۵-۱۵۸

http://jhce.iaurasht.ac.ir/article_674980.html